

Vezér Erzsébet nyolcvanéves

Ahhoz az irodalomtörténész-nemzedékhez tartozik, amelyik még a pozitívizmus szigorú alapelvei szerint tanulta a szakmát, s ő mindenkor hű maradt ezekhez az alapelvekhez – ellenállva politikai rosszallásoknak és szellemi kihívásoknak egyaránt. Talán azért történt így, mert az objektivitás tisztelete igencsak megfelelt Vezér Erzsébet igazságkereső szenvedélyének, a körülmények tisztázása pedig eredendő érdeklődésének, amely az emberre kíváncsi elsősorban, magában a műben is, de a művön túlmenően is. Bizonyára nem véletlen, hogy Adyban talált rá kedvenc hősére, a magyar századelőben pedig az igazi otthonára: akkoriban már és akkoriban még az egyéniség volt a legfőbb érték, az irodalmi élet szereplői tudtak és mertek személyiségek lenni. Tartok tőle, hogy e világ nemcsak az ötvenes és a hatvanas években tűnhetett föl annyira képtelenül távolinak, egyszerre bámulatosnak és anakronisztikusnak.

Amenyire magától értedődő Vezér Erzsébet tudósi pályája a mából visszatekintve, annyira nem volt az sem az indulásakor, sem a későbbiekben. 1937-ben szerzett bölcsészdoktori diplomát (disszertációját Benedek Elek-ről írta), 1941-ben pedig középiskolai tanári oklevelet. A történelmi kényszerek azonban elsodorták őt is. Nem gyakorolhatta hivatását – előbb azért, mert eltiltották tőle, később azért, mert vakvágányra került, minisztériumi előadó lett. 1954-től az Akadémiai Kiadó korrektora, majd lektora; ekkor kapcsolódott be *Ady Endre összes prózai művei* kritikai kiadásának munkálataiba, több kötetét már ő rendezte sajtó alá a hatvanas évek elején–derekán. A kritikai kiadás során döbönt rá, hogy milyen szoros összefüggés van Ady publicisztikája és költészete között, s hogy maga Ady nem érthető meg kulturális és politikai környezete nélkül, amiről divat volt akkor leválasztani őt. Vezér Erzsébet Ady-könyvei (*Ady Endre alkotásai és vallomásai tükrében*, 1968; *Ady Endre élete és pályája*, 1969, újabb kiadása: 1977) megbízható és üdítő olvasmányok, mentesek minden ideologikus elfogultságtól. Szerzőjük példás módon igyekezett ismereteit ellenőrizni, fölkereste a még élő kortársakat, Hatvany Lajost, Benedek Marcellt, Lukács Györgyöt és másokat, s ezek a találkozások végképp meggyőzték őt arról: nem szabad hagyni, hogy feledésbe merüljön az a kor, amelyik a magyarság utolsó világhírré szert tevő nemzedékét adta.

Túlzás nélkül mondható, hogy e felismerést követően Vezér Erzsébet elsősorban a leletmentésnek, az emléképolásnak szentelte életét; a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársaként megteremtette azt a hangarchívumot, amely fölbecsülhetetlen értékű interjúkat tartalmaz a századelő jelentős alakjaival. Különösen sokat foglalkozott Jászi Oszkárral és környezetével (közreadta Jászi 1919-es naplóját, megírta és 1979-ben publikálta Jászi feleségének, Lesznai Annának életrajzát), Lukács Györggyel és a Vasárnapi Körrel (az utóbbi dokumentumainak gyűjteményes kötete az ő válogatásában és bevezető tanulmányával jelent meg 1980-ban) és a Polányi-családdal (amelynek több ládát kitevő hagyatéka az ő közbenjárására került Magyarországra). Litván György 1985-ben méltán nevezte Vezér Erzsébetet „a magyar progresszió krónikásá”-nak. Holott e feladat koránt-

sem volt hálás vagy veszélytelen a hatvanas–hetvenes években; nemcsak a Faludy Györggyel vagy a Ravasz Lászlóval készült beszélgetést nem lehetett publikálni akkor, hanem az Eörsi István társaságában Lukács Györggyel folytatott életútinterjú-sorozatot sem, amely csak az Új Symposion 1981–82-es évfolyamában jelenhetett meg, hazai kiadására pedig 1989-ig kellett várni. Vezér Erzsébetnek még olyanokat is sikerült szóra bírnia, mint a magyarországi nyilvánosságtól elzárkózó Gyömrői Edit, akinek szerepét József Attila betegségének alakulásában e beszélgetés óta merőben másképp látjuk.

Igaz, e kitűnő interjúk készítője maga sem könnyű természet. Vezér Erzsébetet olyan embernek ismerem, aki nem késlekedik, ha segítségére szorulok, de akkor sem, ha úgy érzi, hogy szóvá kell tennie valamelyik szakmai botlásomat. Akár kollégák is lehetünk volna, ha 1963-ban nem tették volna ki szűrét az Irodalomtörténeti Intézetből; e botrányos epizód nem gyarapítja az intézmény dicsőséglistáját. Később a Petőfi Irodalmi Múzeumból a belügyi szervek gondos felügyelete mellett kényszernyugdíjazták. De mindez nem látszott különösebben megrendíteni őt: tette dolgát, mint korábban, a hivatalok nélkül is önálló, egyszemélyes intézményt alkotva, fűgén és frissen, irigylésre méltóan fiatalos tempóval és nyitottsággal. Ha korábban, amikor csupán Adyt volt szabad észrevenni, ő kiállt a századelő többi értéke mellett is, most, amikor a századfordulót sokan Ady nélkül szeretik méltányolni, nem nyugszik bele az újfajta „emlékezetkiesésbe” sem. 1989-ben azzal ünnepelte a rendszerváltást, hogy megalapította az Ady Endre Társaságot.

Veres András

Acclimater l'autre

Tudományos konferencia. Budapest, 1994. november 8–10.

A MTA Irodalomtudományi Intézet és az ELTE Egyetemközi Francia Központ Karafiáth Judit szervezésében 1994. november 8-án, 9-én és 10-én francia nyelvű nemzetközi kollokviumot rendezett. Az *Acclimater l'autre*, azaz *Meghonosítani az idegent* címmel lezajlott rendezvényre a francia–magyar irodalomtudományi együttműködés keretében került sor, mintegy válaszul arra a kollokviumra, amelyet az említett magyar intézmények a Sorbonne Nouvelle Paris III egyetemen működő Egyetemközi Hungarológiai Központtal (CIEH) szerveztek 1993 januárjában *Ecrire le voyage*, azaz *Leírni az utazást* címmel, s amelynek aktái 1994 nyarán jelentek meg Párizsban. A budapesti kollokvium meghívottai között azonban nemcsak francia és magyar kutatók és egyetemi oktatók voltak, hanem Belgiumból, a szomszédos Szlovákiából és Romániából is érkeztek résztvevők.

A rendezvény címe közvetve a fordítói tevékenységre utal, de a programban nem elsősorban a fordításelmélet és -módszertan technikai, nyelvészeti kérdései szerepeltek, noha ilyen tárgyú előadások is elhangzottak. A felszólalások tárgyát részben az idegen kultúrák befogadásával kapcsolatos elvi, elméleti kérdések képezték, amelyek megelőzik vagy követik a szoros értelemben vett fordítói munkát. Az előadók másik része pedig egyes költők, írók idegen közegben történő fogadtatásával, műveik fordításával összefüggő konkrét esettanulmányok végzésére vállalkozott. A kollokviumon elhangzott előadások elegendő anyagot biztosítanak annak az azonos című francia nyelvű kiadványnak a megjelentetéséhez, amelynek szerkesztése folyamatban van.

Tverdota György